

”Att komma igång med motoriken i själen igen”

- En kvalitativ studie av Arbetsförmedlingens stöd och insatser till människor med missbruksproblematik

Av: Kajsa Nilsson

LUNDS UNIVERSITET

Socialhögskolan

Kandidatuppsats SOPA63

VT 2013

Handledare: Dolf Tops

Abstract

Author: Kajsa Nilsson

Title: To get started with the motor in the soul again

Supervisor: Dolf Tops

The purpose of this study was to examine the opportunities and support the Employment Service can provide people with substance abuse problems. In my study I have used a qualitative approach in the form of four semi-structured interviews with social consultants. Social Consultants working in the Employment Service Specialist Organization: Department of rehabilitation work. Before my interviews, I had prepared an information letter and an interview guide. The results of the survey show that there are written and unwritten duties of social consultants. The results also show that there are some significant opportunities and barriers for individuals with substance abuse problems to establish themselves in the labor market. The Stampling theory is used to understand and explain the results.

Key words: Unemployment, employment, employment services and social medical disability

Förord

Jag vill här med rikta ett stort tack till alla mina respondenter för deras engagemang och insatser, som har bidragit till genomförandet av min studie. Jag vill också tacka min handledare Dolf Tops, för hans vägledning genom hela mitt arbete. Slutligen vill jag även rikta ett stort tack till min familj som har varit ett stort stöd och fungerat som diskussionspartners.

Kajsa Nilsson

Innehållsförteckning

1. Problemformulering	1
1.2 Syfte	3
1.3 Frågeställningar.....	3
2. Metod	3
2.1 Val av metod	3
2.2 Urval	4
2.3 Metodens förtjänster och begränsningar	5
2.4 Metodens tillförlitlighet (Validitet och Reliabilitet)	6
2.5 Bearbetning av material	7
2.6 Etiska överväganden	8
3. Bakgrund	9
3.1 Arbetsförmedlingen och dess insatser	9
3.2 Skillnader mellan Arbetsförmedlingens olika insatser	10
3.3 Arbetsmarknadsutveckling.....	10
4. Missbruk som socialt problem	11
4.1 Olika synsätt på missbruk	12
5. Belastningsregistret	12
5.1 Lagen om belastningsregister (1998:620).....	13
6. Tidigare forskning	13
6.1 Arbete medför en struktur i tillvaron	14
7. Teori	16
7.1 Avvikande beteende – vad är det?	16
7.2 Stämpling som makt.....	18
8. Resultat och analys	18
8.1 Beskrivning av respondenter	19
8.2 Skrivna och oskrivna arbetsuppgifter	20
8.3 Betydelsefulla förutsättningar	24
8.4 Hinder för arbetssökande med missbruksproblematik	26
9. Diskussion	27

9.1 Sammanfattande diskussion	28
9.2 Avslutande ord	29
Referenser.....	31
Elektroniska referenser	31
Referenser från Arbetsförmedlingen.....	32
Bilaga I	33
Bilaga II.....	34

1. Problemformulering

När det talas om sysselsättning och missbruk finns ofta föreställningen om att en meningsfull sysselsättning har betydelse för den sociala integreringen och vilket även ger vardagen en struktur och stärkt självkänsla. Det finns ingen tydlig och given evidens för att arbete skyddar mot missbruk eller om behandlingsresultat påverkas av huruvida individen har ett arbete före eller efter behandlingen. Dock bör sysselsättningsåtgärder understödjas av och integreras med andra sociala insatser (Socialstyrelsen 2006:80,83).

Intresset för ämnet väcktes under min praktik, där de flesta yrkesprofessionella ansåg att sysselsättning är en viktig faktor i behandlingen mot ett drogfritt liv. Detta skapade i sin tur funderingar och en nyfikenhet hos mig kring vilka insatser Arbetsförmedlingen har att erbjuda människor med missbruksproblematik på arbetsmarknaden.

Missbruksutredningens undersökning av missbruks- och beroendevården i fem län åskådliggör att tillgången till sysselsättning är bristfällig i flera av kommunerna, vilket rör både stora och små kommuner. Utredningen anser därmed att kommunerna bör prioritera större vikt vid stöd till sysselsättning för individer med missbruk. Missbruksutredningen framställer även att en samverkan mellan kommun och arbetsförmedlingen för att anordna arbeten enbart finns i ett fåtal kommuner i landet. Genom olika besök i kommuner, landsting och brukarorganisationer inom missbruksområdet blir det verifierat att sysselsättningsåtgärder är ett väldigt stort bristområde (Missbruksutredningen 2011:251,730).

Missbruksutredningen påpekar att sysselsättning är en betydelsefull förutsättning för att människor ska slutföra sin behandling och komma ifrån sitt missbruk. En anledning till återfall i droger och kriminalitet beror på sysslöshet och passivitet. Enligt socialtjänstlagen ska kommunerna medverka till att den enskilde individen, som av fysiska, psykiska eller andra skäl råkar ut för betydande svårigheter i sitt levnadssätt bör få en meningsfull sysselsättning vilket samtidigt har varit väldigt svårt under de senaste åren på grund av ansträngda kommunala finanser och hög arbetslöshet (Missbruksutredningen 2011:729,731).

I arbetslivet finns det individer med missbruksproblematik och deras arbetsgivare spelar en viktig roll för sina anställdas arbetsmiljö och rehabilitering oberoende av individens orsak till arbetsförmåga eller rehabiliteringsbehov. Missbruksutredningen (2011) menar att under de

senaste åren har det visat sig att arbetsgivare har ett bristfälligt ansvar. En orsak till detta kan vara att ansvaret är stort, men otydligt och att kunskapen kring rehabiliteringsansvarets innebörd är väldigt varierande hos arbetsgivarna. Arbetsgivarnas kunskapsbrister blir allt mer tydliga när det rör sig om de anställdas missbruksproblematik. Missbruksutredningen har som utgångspunkt att tillgången till arbete är viktigt för de allra flesta människor oberoende av missbruk eller inte. Tillgång till ett arbete medför inte enbart ett egenvärde utan även till att förhindra och fördröja ett missbruk eller andra problem som den enskilde kan ha. Om den enskildes problem uppmärksammas och stöd kan ges på arbetsplatsen ökar förutsättningarna för att arbetstagaren ska få den hjälp och stöd som det finns behov av. Utredningen menar även att individens arbete är en bra möjlighet vid rehabilitering för att kunna återgå i arbete på den reguljära arbetsmarknaden (Missbruksutredningen 2011:351–352).

Missbruksutredningen (2011) menar att Arbetsförmedlingen har som uppgift att ägna sig åt arbetslivsinriktad rehabilitering. Arbetslivsinriktad rehabilitering kan vara i form av vägledande, utredande, rehabiliterande eller arbetsförberedande insatser för de som har ett behov av särskilt stöd. Det kan till exempel vara en arbetssökande som har en funktionsnedsättning eller ohälsa som kommer att ha verkan på arbetsförmågan. Arbetsförmedlingen skall även uppnå de nationella handikappolitiska målen där som anges att alla individer ska erbjudas samma möjligheter till att kunna delta i arbetslivet. När Arbetsförmedlingen skall kartlägga en individs behov av stöd kan arbetsförmedlaren ta hjälp av en socialkonsulent. Om det görs en bedömning om att missbruk föreligger, kommer man att hänvisa till handboken för arbetssocial utredning till de bedömningsinstrument som används inom psykiatrin, alltså ICD 10 och DSM IV. Personer med missbruksproblematik har ingen egen kod utan ingår i socialmedicinskt funktionshinder med kod 81 (Missbruksutredningen 2011:889,891).

Arbetsförmedlingen är en central aktör när det handlar om arbetsmarknad. Arbetsförmedlingens arbete styrs av en hel del lagar, förordningar samt föreskrifter men är även en målstyrd organisation. Med sistnämnda menas att organisationen styrs och arbetar med utgångspunkt i uppsatta mål. Arbetsförmedlingens ledning utformar övergripande, realistiska och nedbrytbara verksamhetsmål med utgångspunkt utifrån de mål som regeringen publicerar (<http://www.arbetsformedlingen.se>).

1.2 Syfte

Syftet med min undersökning är att redogöra för och få en djupare kunskap kring Arbetsförmedlingens stöd och insatser till människor med missbruksproblematik.

1.3 Frågeställningar

För att uppnå mitt syfte med undersökningen utgår min studie utifrån dessa tre frågeställningar:

- ◆ Vilka arbetsuppgifter har Arbetsförmedlingen enligt socialkonsulenter gentemot individer med missbruksproblematik?
- ◆ Hur beskriver socialkonsulenter Arbetsförmedlingens möjligheter att hjälpa individer med missbruksproblematik för att etablera sig på arbetsmarknaden?
- ◆ Vilka hinder finns enligt socialkonsulenter för arbetssökande med missbruksproblematik?

2. Metod

Under denna rubrik redogör jag för vilken metod jag har valt att använda i min studie, urval och avgränsningsprocessen, förtjänster respektive begränsningar med mitt val av metod, min metods tillförlitlighet (validitet/reliabilitet), bearbetningen av mitt material samt etiska överväganden.

2.1 Val av metod

I min studie har jag använt mig av en kvalitativ metod i form av semistrukturerade intervjuer. Anledningen till mitt val av metod är att få ta del av Arbetsförmedlingens insatser på bästa möjliga sätt och för att mina intervjupersoner skulle kunna besvara mina frågor så fritt som möjligt och även kunna ta upp teman som de ansåg vara intressanta och viktiga. I min användning av den kvalitativa metoden får jag även tillgång till intervjupersonernas kroppsspråk och olika reaktioner.

Enligt Eriksson – Zetterquist och Ahrne (2011) är intervjuer en form av att skaffa sig kunskaper om sociala förhållanden men även frågor om enskilda individers känslor och upplevelser kan vara av intresse. Författarna menar att detta är en relativt vanlig forskningsmetod men trots det är det inte riktigt så enkelt att man enbart går ut och samlar ihop det som nämns ute på fältet. Av den orsaken att det finns en del frågor att ta hänsyn till samt att organisera sitt arbete innan intervjuerna påbörjas (Eriksson – Zetterquist och Ahrne 2011:36–37).

I min studie har jag som tidigare nämnts använt mig av semistrukturerade intervjuer vilket enligt Bryman (2011) innebär att forskaren har förberett stödanteckningar om vilka teman som skall belysas under intervjuens gång. Det vill säga en intervjuguide. Dock har intervjupersonen möjlighet att besvara frågorna fritt och behöver inte besvara frågorna i samma ordning som i intervjuguiden. Bryman (ibid.) menar samtidigt att övriga frågor kan tas upp även om de inte ingår i intervjuguiden vilket ger intervjupersonen möjlighet att ta upp de teman som intressanta för honom eller henne. Metoden är i hög grad flexibel och vikten bör ligga på intervjupersonens uppfattning och tolkning av frågorna. Med andra ord det som intervjupersonen upplever som viktigt vid en förklaring eller vid en förståelse av en händelse (Bryman 2011:415).

2.2 Urval

Till en början var jag mer inriktad specifikt mot underhållsbehandling men Arbetsförmedlingen arbetar inte enbart med detta område och de kategoriserar inte sina kunder på detta sätt utan omfattar missbruk i allmänhet. Av den anledningen har jag valt att koncentrera min studie på missbruk i stort och har därför intervjuat fyra stycken socialkonsulenter i olika kommuner i södra Sverige.

I min studie undersöker jag Arbetsförmedlingen i fyra kommuner i södra Sverige och jag har valt de städer som har varit intresserade av en intervju. Eftersom min idé från början var att intervju via e-post hade jag redan etablerat en kontakt med några av de individer som senare valde att ställa upp på en intervju. Internetforskning som metod var inte tillräckligt omfattande och gav väldigt korta svar vilket gjorde att jag fick ändra min metod i studien. I likhet med det som Bryman (2011) skriver valde jag den information från vem som helst som var villig att besvara min intervju. Med andra ord valde jag de respondenter som valt att besvara min e-post och som sedan var villiga att ställa upp på en intervju face-to-face (Bryman 2011:392).

Först och främst skickade jag e-post till de olika Arbetsförmedlingarnas chefer för att få en inblick av deras synpunkter, vilka sedan vidarebefordrade min e-post till andra anställda inom Arbetsförmedlingen som var mer lämpade och aktuella för min intervju. Detta kan liknas vid det Eriksson – Zetterquist och Ahrne (2011) beskriver angående snöbollsurval, vilket innebär att jag inleder en kontakt med en individ som är intressant för just mina frågeställningar och som sedan kan slussa mig vidare till andra aktuella individer med ytterligare information eller synvinklar. Risken med ett snöbollsurval som författarna beskriver är att de individer som chefen tipsar om förmodligen har kontakt med varandra, vilket gör att de kan ha likvärdiga erfarenheter och attityder. Vilket gör att materialet inte blir tillräckligt omfattande (Eriksson – Zetterquist och Ahrne 2011:43).

I takt med att jag genomförde mina fyra intervjuer upptäckte jag dock att Arbetsförmedlingens och socialkonsulenternas arbete är så pass regelstyrkt att deras arbete inte innebär någon större variation. Vilket medförde att jag i min studie enbart har valt att intervjua fyra stycken socialkonsulenter. Av den enkla anledningen att de besvarade mina frågor med tillräcklig information för att få min undersökning mättad. Med hänvisning till mitt syfte skall jag i min undersökning redogöra för och få en djupare kunskap kring Arbetsförmedlingens stöd och insatser till människor med missbruksproblematik. Med hänsyn till mitt syfte hade inte en intervju med någon annan individ utanför Arbetsförmedlingen varit tillräckligt relevant för min undersökning.

2.3 Metodens förtjänster och begränsningar

Enligt Denscombe (2000) är fördelen med en intervju, informationens djup. Det vill säga att en intervju är synnerligen passande för att åstadkomma en mer djupgående och detaljerad data. Ämnen som tas upp under intervjun kan utforskas mer noggrant och följdfrågor kan ställas. En annan fördel är att det inte krävs någon avancerad utrustning utan en enkel utrustning så som diktafon är det som krävs för att genomföra en bra intervju. Denscombe (ibid.) tar även upp att informanternas prioriteringar är viktiga och genom intervjuer har de möjlighet att utveckla sina åsikter, idéer, förklara sina synpunkter samt att urskilja sina intressanta teman. En annan fördel med intervjuer är dess flexibilitet eftersom justeringar av inriktningen kan förändras och utvecklas under intervjun men även under arbetets gång. Svarsfrekvensen kan garanteras eftersom en intervju i de flesta fall är fastställd på förhand och vid en bestämd tid och plats (Denscombe 2000:161–162).

Nackdelen med en intervju menar Denscombe (2000) är att det kan vara tidskrävande eftersom analysen av det insamlade materialet tar mycket tid. Transkriberingen av tal till skrift är en stor arbetsuppgift som bör göras i direkt anslutning till intervjun när minnet är som bäst. Kodning är även mycket tidskrävande. Denscombe (ibid.) menar vidare att materialet från intervjun oftast baseras på vad som sägs och inte vad som görs. Eftersom handling och uttryck inte alltid stämmer överens med varandra. Författaren menar vidare att vad människor säger att de gör, föredrar och vad tänker kan inte med automatik ge en spegelbild av den korrekta sanningen (Denscombe 2000:163)

Denscombe (2000) tar även upp att bandinspelning kan hämma intervjun eftersom inte alla individer känner sig bekväma med att bli inspelade. Under mina intervjuer upplevde jag att tre av fyra respondenter kände sig bekväma med att intervjun blev inspelad. Dock tycker jag det är svårt att avgöra om det var inspelningen som gjorde den fjärde responderten nervös eller om det kunde handla om ovana kring intervjusituationen (Denscombe 2000:163).

2.4 Metodens tillförlitlighet (validitet och reliabilitet)

Validitet och reliabilitet används för att mäta kvaliteten i en undersökning, men reliabilitet associeras för det mesta med kvantitativa metoder enligt Bryman (2011). Detta i och med svårigheten att veta om undersökningen blir den samma om undersökningen genomförs ännu en gång. Troligtvis hade inte min undersökning fått samma resultat om någon annan forskare skulle undersökt samma sak eftersom vi är olika individer. Dels har vi som individer olika personligheter och intervjuerna äger rum i olika miljöer vilket också påverkar intervjuens gång.

Validitet menar Bryman (2011) handlar om den undersökning jag gör i hög grad undersöker det jag vill ha besvarat. Bryman (ibid.) menar därför att jag måste uppnå en så hög grad av validitet och reliabilitet som möjligt för att min undersökning skall bli tillförlitlig, vilket gör att jag måste utforma frågor och teman till intervjuerna så att jag verkligen undersöker det jag avser att undersöka (Bryman 2011:49–50, 351-352).

Jag anser att validiteten i min undersökning är tillförlitlig med tanke på att jag undersöker det jag vill undersöka med hänvisning till mitt syfte där jag skall redogöra för och få en djupare kunskap kring Arbetsförmedlingens stöd och insatser till människor med missbruksproblematik.

2.5 Bearbetning av material

Eftersom jag har använt mig av semistrukturerade intervjuer behövde jag transkribera mitt material från tal till skrift och har därför använt en diktafon för att underlätta transkriberingen av materialet.

Jönson (2010) menar att koder är begreppsförklaringar som forskaren genererar för att kunna strukturera upp sitt material. För att jag på bästa sätt skulle kunna analysera och strukturera mitt insamlade material kom jag till att använda kodning för att kunna dra korrekta slutsatser och få kännedom om olika mönster samt samband. Jönson (ibid.) skriver att när man väl skall koda materialet måste man sortera det eller i alla fall delar av det utifrån olika begrepp/kategorier (Jönson 2010:56).

Denscombe (2000) menar att kodning handlar om att bryta ned data till analysenheter och kategorisera enheterna. I användandet av en analytisk kodning skall man avgöra vilken enhet som skall användas, det vill säga att välja specifika ord, idéer eller företeelser som uppenbarats i intervjun (Denscombe 2000:247).

I likhet med Denscombe (2000) menar Jönson (2010) att koderna kan grundas på intressanta förhållanden som blivit mer uppenbara vid datainsamlingen eller genom flera genomgångar av materialet (Jönson 2010:56).

Då jag gått igenom det insamlade materialet, återgick jag till mina frågeställningar och började markera med färgpennor det som stämde överens ned respektive fråga. Efter färgmarkeringen kunde jag se samband och så småningom kunde jag urskilja tre teman som jag valde att döpa till skrivna och oskrivna arbetsuppgifter, betydelsefulla förutsättningar och hinder för arbetssökande med missbruksproblematik. Skrivna och oskrivna arbetsuppgifter kan beskrivas som arbetsuppgifter som ingår i socialkonsulenternas arbete och sådant som de utför för att hjälpa sina kunder trots att det inte är deras arbetsuppgifter utan detta ligger på andra myndigheter. Betydelsefulla förutsättningar kan vara direkt avgörande och en sådan förutsättning för att lyckas kan vara att umgås socialt med människor utan missbruksproblem. Ett hinder för individer med missbruksproblematik kan exempelvis vara att det finns noteringar i belastningsregistret.

2.6 Etiska överväganden

Bryman (2011) skriver om fyra grundläggande principer när det handlar om forskning. *Informationskravet* innebär att deltagarna skall informeras om undersökningen och att deras deltagande är frivilligt. De skall även informeras om att de när som helst kan välja att avstå från intervjun utan någon förklaring. *Samtyckeskravet* betyder att deltagarna har rätt att själv bestämma om sin medverkan. Om någon till exempel råkar vara minderårig, brukar vårdnadshavares godkännande behövas. Den tredje principen handlar om *konfidentialitetskravet* vilket innebär att de medverkandes identitet inte får uppenbaras för utomstående, vare sig i arbetsmaterialet, i kommande publiceringar och andra offentliggöranden av resultaten. Det gäller även personuppgifter som inte får lämnas ut till utomstående individer. *Nyttjandekravet* betyder att det insamlade materialet om de enskilda individerna endast får användas i forskningsändamålet (Bryman 2011:131–132).

Mitt insamlade material kommer att förvaras på min dator som är lösenordsskyddad vilket gör att obehöriga inte kan ta del av denna information. Min dator kommer inte vara internetansluten under analysprocessen vilket minskar risken för dataintrång.

Som tidigare nämnts har jag använt mig av semistrukturerade intervjuer, där jag först och främst planerade en intervjuguide med de frågor som jag ville skulle ingå i mina intervjuer men lämnade även plats för övriga frågor som inte ingick i min intervjuguide, se bilaga II. Inför mina intervjuer hade jag förberett ett utskrivet informationsbrev, se bilaga I, där jag informerade om de fyra grundläggande principerna, det vill säga informationskravet, samtyckeskravet, konfidentialitetskravet och nyttjandekravet. Jag betonade att deltagandet i min studie var frivillig och att intervjupersonerna och även kommunerna kom till att bli avidentifierade i min slutgiltiga kandidatuppsats.

I mitt avsnitt 8.1 beskriver jag kortfattat mina fyra respondenter och jag har även valt att namnge mina respondenter till A, B, C och D för att på bästa vis kunna avidentifiera samt skilja dem åt. Avsnittet innehåller även en beskrivning av socialkonsulenternas arbete.

3. Bakgrund

För att på bästa sätt kunna förstå mitt resultat kommer jag under denna rubrik redogöra för Arbetsförmedlingens verksamhet. Avslutningsvis kommer jag att redogöra för vilka skillnader det finns mellan de olika insatserna samt för arbetsmarknadsutvecklingen.

3.1 Arbetsförmedlingen och dess insatser

Arbetsförmedlingen är Sveriges största förmedlare av arbeten. Vårt uppdrag är att så effektivt som möjligt föra samman de som söker personal med de som söker jobb. Vi finns där behoven finns, i hela landet. Alla våra tjänster är avgiftsfria (<http://www.arbetsformedlingen.se/Om-oss/Var-verksamhet/Allmant-om-oss.html>, 2012-12-15).

Sveriges första Arbetsförmedling öppnades 1902 i Helsingborg och skulle vara en neutral mötesplats för både arbetssökande och arbetsgivare. Den principen finns än idag, där Arbetsförmedlingen genererar olika mötesplatser mellan arbetsgivare och arbetssökande, för att skapa en välfungerande arbetsmarknad. Det finns idag trehundra Arbetförmedlingar runt om i Sverige med huvudkontoret i Stockholm. Inom organisationen finns det elva marknadsområden: Analysavdelning, avdelningen för medlingsutveckling, avdelningen integration och etablering, avdelningen kompletterande arbetsförmedlingstjänster, avdelningen rehabilitering till arbete, avdelningen infrastruktur, ekonomiavdelningen, avdelningen kommunikation, IT-avdelningen, juridiska avdelningen och personalavdelningen. Arbetsförmedlingen arbetar aktivt med frågor som rör jämställdhet och mångfald. Arbetsförmedlingen skall arbeta för lika möjligheter åt alla, och ha en nolltolerans mot all form av diskriminering. Det finns flera vägar till arbete hos Arbetsförmedlingen, de skall bland annat erbjuda arbetssökande arbetsmarknadspolitiska program. Programmets utformning påverkas av konjunkturen och situationen på arbetsmarknaden. Jobb- och utvecklingsgarantin och jobbgarantin för ungdomar är två av de största programmen. Jobb- och utvecklingsgarantin har som syfte att tillhandahålla insatser till personer som varit utanför arbetsmarknaden under en längre period. Personerna får därför individuellt anpassade insatser vilket gör att de så snabbt som möjligt kan få arbete eller att bli egenförsörjande (<http://www.arbetsformedlingen.se>).

De grundläggande målen inom Arbetsförmedlingen är att alla skall få arbete, verka för att förbättra arbetsmarknaden genom att till exempel sammanföra arbetssökande och arbetsgiva-

re, lägga stor prioritering vid de personer som befinner sig långt ifrån arbetsmarknaden, samt att arbetsförmedlingen skall samverka och anlita andra myndigheter för att så effektivt som möjligt få de arbetssökande i arbete (<http://www.arbetsformedlingen.se>).

3.2 Skillnader mellan Arbetsförmedlingens olika insatser

Jobb- och utvecklingsgarantin är ett program och inom programmet kan individerna ha olika insatser. Till exempel arbetsmarknadsutbildning och praktik. Insatser som lönebidrag, trygghetsanställning och utvecklingsanställning kan beskrivas som en form av lönestöd för individer med nedsatt arbetsförmåga. Detta stöd ges till arbetsgivaren. Personligt biträde eller även kallat mentor är också en form av insats. Det innebär att en individ som arbetar på arbetsplatsen kan gå in som ett extra stöd för individen med nedsatt arbetsförmåga. Kort sagt en individ som har bättre insikt kring vilka hinder individen har, som inte resten av arbetsplatsen behöver veta om. Mentorn kan till exempel stötta individen i arbetsrelaterade saker eller vara ett stöd för individen vid behov (www.arbetsformedlingen.se).

En annan insats är SIUS vilket är en konsulent som har i uppgift att hjälpa individen med nedsatt arbetsförmåga utifrån en överenskommelse, att hjälpa individen att till exempel hitta en arbetsplats. SIUS kan även vara ett stöd vid introduktion på arbetsplatsen (www.arbetsformedlingen.se).

OSA- offentligt skyddat arbete gäller för de individer som har ett psykiskt och socialmedicinskt funktionshinder. Denna anställningsform är tidsbegränsad till max tre år. Anställningen ska fungera som en introduktion. Offentligt skyddat arbete kan vara mycket anpassat efter individens förutsättningar och enbart hos kommunala eller statliga arbetsgivare. Denna form av anställning används inte ofta utan det blir istället trygghetsanställning som fungerar på liknande sätt (www.arbetsformedlingen.se).

3.3 Arbetsmarknadsutveckling

Enligt Johnreden (2006) har närmare var femte inskriven på Arbetsförmedlingen ett funktionshinder och nedsatt arbetsförmåga. Denna fördelning var år 2006 ungefär likvärdig som i befolkningen totalt. Rapporten påvisar att arbetslösheten har ökat bland de individer med funktionshinder de senaste två åren, alltså år 2004 - 2005. Samtidigt framhåller rapporten att sysselsättningsgraden är låg och att endast varannan funktionshindrad med nedsatt arbetsför-

måga har en sysselsättning men att kvarstående av de inskrivna med funktionshinder ökar. Under åren 1996-2000 har de funktionshindrades situation förbättrats på arbetsmarknaden liksom den gjorde i övrigt (Johnreden, 2006:7).

Individer med funktionshinder och nedsatt arbetsförmåga är inte sysselsatta i samma utsträckning som individer utan funktionshinder och nedsatt arbetsförmåga. Avslutningsvis visar rapporten att det är Arbetsförmedlingens uppgift att prioritera de som har svårt att få eller behålla ett arbete och hit tillhör individer med funktionshinder. För att kunna stärka den funktionshindrades kompetens och dess konkurrenskraft på arbetsmarknaden innehåller de arbetsmarknadspolitiska programmen förberedande insatser, arbetspraktik samt yrkesinriktad arbetsmarknadsutbildning (Johnreden, 2006:34).

Sedan krisen på 1930 – talet har arbetsmarknadspolitiken blivit allt mer aktiv. Arbetslösheten påverkas av den ekonomiska konjunkturen, men trots högkonjunktur är arbetslösheten relativt hög bland människor med en så kallad allmänt svag ställning på arbetsmarknaden. Det vill säga ungdomar, invandrare, flyktingar och övriga till exempel individer med funktionsnedsättning. En viktig orsak till detta beror på att arbetsmarknaden söker individer med god utbildning eller erfarenhet. En annan tänkbar anledning är att yrken och arbetsuppgifter försvinner vilket bidrar till att en del grupper slås ut eftersom de inte svarar upp mot de ökade kraven (Socialstyrelsen 1990:37/sida 10).

Enligt SCB rapport från 2009 har omkring 900 000 individer i Sverige en funktionsnedsättning. Omkring hälften av dessa individer bedömer att de har en nedsatt arbetsförmåga. SCB påpekar att en funktionsnedsättning i sig inte är något som påverkar medverkandet i arbetet utan det betydelsefulla är om funktionsnedsättningen orsakar en nedsatt arbetsförmåga eller inte. Rapporten påvisar även att flera individer upplever en form av diskriminering på arbetet på grund av sin funktionsnedsättning. En del av dessa individer menar också att de inte fått något arbete på grund av sin funktionsnedsättning trots att de har haft med sig fullständiga kvalifikationer (SCB funktionsnedsattas situation på arbetsmarknaden 2009).

4. Missbruk som socialt problem

Under denna rubrik kommer jag att redogöra för missbruk som ett socialt problem på grund av den stigmatiserande syn på individer med missbruksproblematik som finns i samhället.

4.1 Olika synsätt på missbruk

Enligt Blomqvist (2011) är missbruk och beroende av olika psykoaktiva substanser mycket komplexa mänskliga problem. En rad olika infallsvinklar har gjorts genom åren för att förklara och förstå dessa handlingsmönster. Författaren berör tre olika förklaringsmodeller, den första modellen kallas för genetiska modellen. Den genetiska modellen utgår ifrån faktorer som kan kopplas till individens biologiska konstitution. Till exempel synen på alkoholmissbruk som en ofrånkomlig, fortskridande och obotlig sjukdom. Inom narkotikaområdet har inte denna modell varit lika framgångsrik. Den andra modellen som Blomqvist (ibid.) tar upp heter expositionsmodellen, vilken är indelad i två underkategorier biologiska modellen och betingningsmodellen. Biologiska modellen innebär att drogen skapar organiska förändringar som leder till ett behov av fortsatt och ökat tillförande av drogen. Betingningsmodellen innebär en teori om att drogen eller rusmedlet genom sin kapacitet att mildra abstinensbesvär kommer att fungera som en förstärkande funktion. Denna förklaringsmodell har varit dominerande bland flera forskare. Den tredje förklaringsmodellen heter adaptions- eller anpassningsmodellen som innebär en interaktion mellan individen och dess omgivning. Detta kan jämföras med Arbetsförmedlingens olika insatser som kan ses som en interaktion (Blomqvist 2011: 161-163).

Blomqvist (2011) fortsätter sin diskussion kring uppfattningen av att narkotikaproblemet är ett väldigt omfattande och viktigt samhällsproblem. Samhället har en föreställning kring att all narkotika är väldigt ”farlig” och att allt bruk därefter bör uppfattas som ”missbruk”. Det finns en syn på missbrukaren som en hjälplös ”slav” under drogens beroendeskapande egenskaper och en uppfattning av att möjligheten att ta sig ur ett missbruk ligger utanför missbrukarens egen kontroll (Blomqvist 2011: 165-166).

5. Belastningsregistret

Under denna rubrik har jag valt att redogöra för belastningsregistret som ett hinder för att få sysselsättning, vilket har varit centralt i en av intervjuerna.

5.1 Lagen om belastningsregister (1998:620)

Rikspolisstyrelsen har till uppgift att föra ett belastningsregister. Belastningsregistret syftar till att ge information kring de belastningsuppgifter som krävs hos: Polismyndigheter, Skatteverket, Tullverket och Kustbevakningen för att de skall kunna förebygga, upptäcka och utreda brott. Åklagarmyndigheten använder även belastningsregistret för beslut om förundersökning och åtal. Allmänna domstolen använder också belastningsregistret för straffmätning och val av påföljd. Belastningsregistret skall innehålla följande information och uppgifter: namn, personnummer eller samordningsnummer och andra identitetsuppgifter. Dessutom skall belastningsregistret innehålla vilken dom, beslut, strafföreläggandet eller föreläggandet av ordningsboten och slutligen vilken typ av brott samt påföljd. Myndigheter och arbetsgivare kan kräva att den arbetssökande visar ett utdrag vid en eventuell anställning. Den enskilda individen har rätt att få ta del av samtliga uppgifter i sitt belastningsregister vid önskemål om detta. Ett belastningsregister kan till exempel behövas när en arbetssökande söker arbete inom förskoleverksamhet, skola och barnomsorg (SFS 1998:620).

En av de fyra socialkonsulenterna menar att det idag blir mer och mer vanligt att arbetsgivarna noga granskar belastningsregistret när det skall anställas nya arbetstagare. Idag är det även vanligt förekommande hos en del bemanningsföretag att individen inte får någon anställning om han eller hon finns med i belastningsregistret oavsett vad individen har gjort eller är dömd för (Intervju med socialkonsulent B).

6. Tidigare forskning

Sökandet av tidigare forskning inom mitt specifika område har varit oerhört svårt och väldigt tidskrävande vilket blev aningen häpnadsväckande för mig. Jag har inte hittat mycket relevant forskning om just individer med missbruksproblematiks tillträde till arbetsmarknaden. Jag har sökt efter forskning bland annat via Lunds universitets söktjänster det vill säga Summon, Lovisa och Swepub och även Libris.

Key Words: Arbetslöshet, sysselsättning, employment, unemployment, Arbetsförmedlingen och socialmedicinskt funktionshinder

6.1 Arbete medför en struktur i tillvaron

Rådande samhällsklimat och fördomar om missbrukare styr ofta i större utsträckning än kunskapsresurserna till förebyggande och behandlande insatser. Missbruksarbete berör, liksom allt arbete med människor, i grunden frågan om livets och tillvarons mening och måste grundas på respekt för människors lika värde med möjlighet till förändring och utveckling. Människor med missbruksproblem är inte passiva objekt för bedömning och behandling. De är som alla människor aktiva subjekt som själva har förmåga till ansvar och konstruktiva val. För alla som möter missbrukare är det en gemensam uppgift att underlätta dessa val (Melin och Näsholm 1998:11).

Enligt Melin och Näsholm (1998) medför ett arbete en struktur i tillvaron och skapar för de flesta människor en god självkänsla och identitet. Vid en kartläggning av klientens förmåga för att få och behålla arbeten kan det uppstå ledtrådar till en bedömning av klientens inre och relationsmässiga möjligheter och eventuella svårigheter. Om en eventuell instabilitet upptäcks kan det, men behöver inte vara ett tecken på en inre instabilitet hos individen. Melin och Näsholm (ibid.) menar att individer som har någon form av svårigheter med att upprätthålla relationer, har ofta en arbetshistoria med tillfälliga anställningar och täta byten av arbeten. Författarna skriver att en orsak till detta kan finnas i individens inre. Melin och Näsholm (ibid.) menar vidare att för de individer som har ett arbete fokuseras kartläggningen på arbetsprestationer, relationer och trivseln på arbetet samt hur dessa olika aspekter påverkas av och påverkar missbruket. Vid ett inte fungerande arbete eller om individen inte trivs med arbetet måste kartläggningen gå djupare in på individens arbetslivserfarenheter och skolunderbyggnad. Erfarenheter från ett arbete där individen har trivts skiljer sig avsevärt från erfarenheter av att aldrig någonsin kommit in på arbetsmarknaden. Detta påverkar uppenbart individens självbild på flera plan. Melin och Näsholm (ibid.) menar att ett steg i framtida rehabilitering kan innebära flera utbildningsinsatser. Här behöver man studera individens tidigare skolgång för att på bästa möjliga vis motivera eller välja dessa utbildningsformer (Melin och Näsholm 1998:57).

Iseskog (2005) skriver att ett alkohol- eller drogmissbruk påverkar arbetstagarens förmåga och möjlighet att utföra sitt arbete korrekt. Arbetsmiljön blir även påverkad av hänsyn till andra arbetskamrater. Arbetsgivaren bör fundera över sin roll och över sitt ansvar när alkohol – eller drogmissbruk existerar på arbetsplatsen. De medicinska, sociala och medmänskliga aspekterna är i högre grad prioriterade än de rättsliga aspekterna för både individ och organisation. En annan viktig aspekt är att arbetsgivaren och arbetstagaren är överens om innehållet

av de arbetsrättsliga spelreglerna och att man utför en korrekt regel tillämpning som en del i rehabilitering, tillfrisknad och i förebyggande syfte (Iseskog 2005:7).

Goldberg (2010) påpekar att i Sverige är individens självbild associerat med hans eller hennes ställning på arbetsmarknaden. Författaren menar vidare att individen är till väldigt stor del det han eller hon arbetar med utifrån sina egna och övrigas ögon. För om man inte har något arbete, vad är man då? Svaret på frågan menar Goldberg (ibid.) är mycket lätt, antingen är man en lodis, en knarkare eller kanske det allra värsta av allt, ingenting. Goldberg (ibid.) gör ett förtydligande med för att kunna må bra i vårt samhälle måste en vuxen människa känna att han eller hon har någonting att ge, som någon annan vill ha för att kunna vidmakthålla en positiv självbild. Att till exempel få bidrag istället för att bidra ger en väldigt negativ inverkan på en vuxen individs psykiska hälsa och självbild. Det stärker varje enskild individ att ha någonting att ge som andra vill ha och för att kunna känna sig behövd, krävs ett arbete. Att individen i utbytet mot sin tid, energi samt kompetens få lön och uppskattning, vilket leder till att man blir betraktad som vuxen och som en god samhällsmedlem. Individen drar då sitt eget lass och belastar inte någon annan människa. I Sverige utvärderas vuxna individer utifrån sin plats i produktionen och vid arbetslöshet blir individen inte enbart ifrågasatt av andra individer utan samtidigt ifrågasätter de sitt egenvärde. Att bli betraktad som en paria av övriga samhällsmedlemmar har negativa konsekvenser för en individs sociala liv. När till exempel vuxna möts är arbetslivet ett mycket centralt samtalsämne. I Sverige finns en djupt inrotad arbetsmoral, vilket kan bidra till att den arbetslöse känner sig utanför i det sociala sammanhanget. Isolering kan vara ett sätt att hantera detta för den arbetslöse. Tyvärr förstärker ensamheten känslan av att vara mindervärdig och ett utanförskap blir tydligt. Goldberg (ibid.) diskuterar vidare hur arbetslösa individer hamnar i en avvikelsesp spiral. Denna avvikelsesp spiral drivs vidare när individen tar steget mot samhället, men får inte någon anställning. Individen anser sig därefter vara ännu mer förkastlig än tidigare och steget mot samhället drivs längre och längre bort. Dock vill Goldberg (ibid.) påpeka att ett arbete inte nödvändigtvis behöver betyda att avvikelsesp spiralen bromsas eller försvinner. Med ett arbete tillkommer även en hel del krav som individen inte tidigare varit van vid och det blir av den orsaken en svår anpassning som leder till känslan av hopplöshet och att det är oövervinnerligt (Goldberg 2010: 233-235,350).

Goldberg (2010) skriver genom Jahoda (1982) att ett arbete hjälper till att strukturera dygnet, aktiverar människor, ge verklighetsanknytning, skapar sociala kontakter utanför den egna familjen, ge en social status i samhället, ett arbete påverkar individens identitet och att till-

sammans med andra människor strävar individen efter ett mål som de inte kan uppnå på egen hand. Goldberg (2010) poängterar även att arbetslöshet kan sporra individen till att anstränga sig mera med sitt arbetsökande, samtidigt kan flera och upprepade misslyckanden leda till en känsla av hjälplöshet. Vid upprepade misslyckanden och när individen lägger över skulden på sig själv ökar risken för psykiatriska problem samt upprepade stressreaktioner som kan leda till psykologiska förändringar och beteendeförändringar i form av till exempel en ökad drogkonsumtion. Goldberg (ibid.) menar vidare att när vårt samhälle inte kan erbjuda konkurrerande rutiner och strukturer som kan ge drogkonsumenter en mening med livet och en identitet, till exempel ett arbete, blir det oerhört problematiskt för dem att upphöra med sitt drogbruk samt hålla sig borta från droger (Goldberg 2010:350–353).

7. Teori

För att kunna analysera min empiri har jag valt att använda mig av stämplingsteorin, vilket jag anser är en passande teori för min studie eftersom det i dagens samhälle finns en stigmatiserande syn på missbrukande individer som jag beskrivit under avsnitt 6. Eftersom vi lever i ett samhälle vars mål är att bli narkotikafritt, är det kriminellt att bruka narkotika och individen hamnar i ett utanförskap på grund av omgivningens syn på missbruk. Individen hamnar även i belastningsregistret, vilket gör det svårare för honom eller henne att få ett arbete.

7.1 Avvikande beteende – vad är det?

Diskussionen kring det avvikande beteendet är en ständig diskussion inom socialvetenskapen. Begreppet anstiftades i inledningen av 1960 – talet, som i ett försök att bryta med kriminologins begränsade perspektiv på det straffrättsliga systemet. I samhället fanns problem, med undantag från de kriminella handlingarna, som inte kunde förstås utifrån det juridiska systemet. När begreppet om avvikande beteende introducerades kunde man, vid sidan av de traditionella brottslingarna undersöka andra ditintills utforskade grupper så som mentalsjuka, handikappade, alkoholister, narkomaner, homosexuella och prostituerade. Dessa grupper skiljde sig från de traditionella brottslingarna på så sätt att deras handlingar först och främst stred mot den rådande moralen (Hilte 1996:7).

Hilte (1996) menar att det är mycket svårt att förklara hur det kriminella brottet skiljer sig ifrån det avvikande beteendet som strider mot ett lands lagar och som i de flesta fall betraktas

som omoraliskt. Dock behöver det inte automatiskt betyda att den handling som ställs emot samhällsmoralen blir kriminell. Narkotikabruket bryter mot de svenska lagarna och de svenska rustraditionerna, men det har samtidig funnits perioder i Sverige då narkotikabruket varken har varit omoraliskt eller kriminellt (Hilte 1996:7).

Becker (2006) beskriver att alla sociala grupper skapar sina regler som de på något vis försöker att driva igenom i sin grupp. Författaren menar att den individ som bryter mot de förutbestämda reglerna i gruppen kommer att betraktas som en utanförstående. Dock kan den utanförstående uppleva detta annorlunda. Becker menar att den utanförstående kan betrakta sina domare som utanförstående (Becker 2006:17).

Hilte (1996) i likhet med Becker (2006) talar om tre olika definitioner på vad ett avvikande beteende kan vara: den statistiska, den patologiska och den regelorienterade definitionen. Hilte (1996) menar på samma sätt som Becker (2006) att den statistiska definitionen innebär att ett beteende eller ett förhållande som inte stämmer överens med det som anses vara det genomsnittliga är avvikande. Vidare innebär den patologiska definitionen att man utgår ifrån ett sjukdomstänkande. Missbruk och kriminalitet beskrivs som olika symtom på en fysisk eller psykisk sjukdom. Slutligen innebär den regelorienterade definitionen att det är den bristande förmågan att följa gruppens regler som utgör ett avvikande beteende. Becker (ibid.) står bakom den regelorienterade definitionen men problematiserar uppsättningen av regler. Han ställer sig frågan vems regler vi skall använda som mall när vi bedömer en handling som avvikande? I vårt samhälle finns det flera grupper med gemensamma och enskilda regler, vilket samtidigt kan ställa till problem eftersom ett stort antal personer då och då ingår i flera grupper parallellt. Ett exempel på detta kan vara när vi följer en grupp regler vilket i sin tur medför att vi kanske bryter mot en annan grupp förutbestämda regler (Hilte 1996:8-9 och Becker 2006:19–21).

Goldberg (2010) skriver om individens självbild vilket enligt honom är en tolkning om hur individens personliga egenskaper samt beteende lever upp till samhällets ideal om hur man bör vara. Självbilden är inget man kan välja fritt, utan den grundas och modifieras genom olika relationer till sin omgivning. Goldberg (ibid.) menar vidare att individens signifikanta andra, alltså närstående som till exempel föräldrar har en mycket viktig roll i skapandet, upprätthållandet och omformuleringen av individens självbild. Stämpling kan ses som en process som innehåller upprepade och negativa reaktioner från individens signifikanta andra, vilket

leder till att individen omdefinierar sin egen självbild till något som är ännu mer negativt än tidigare. Stämplingsprocessen pågår under en väldigt lång tid, självbildens skapas av flera stora och små händelser och reaktioner. Goldberg (ibid.) säger också att stämplingen är något som först och främst skapas av individens föräldrar och sedan samhället därefter (Goldberg 2010:153–154).

7.2 Stämpling och makt

Hilte (1996) påtalar att de regler som används för att stämpla andra och de instruktioner för hur reglerna skall tillämpas varierar från grupp till grupp och påverkas av faktorer som vår klass- och yrkestillhörighet samt den kultur och folkgrupp vi ingår i. Becker (2006) menar vidare att reglerna är föremål för konflikter och oenigheter samt är en del av samhällets politiska process. Samtidigt ställer sig Becker (ibid.) frågan om hur en grupp kan tvinga andra människor att leva efter sina regler? Becker (ibid.) menar att det kan röra sig om en politisk och ekonomisk makt. Eftersom avvikande beteende handlar om rivaliserande begreppsförklaringar av verkligheten, där den grupp som har makten har tolkningsföreträde och möjlighet att tillämpa sina regler (Hilte 1996:123, Becker 2006:28–29).

”Huruvida en handling är avvikande beror alltså på hur andra reagerar på den” (Becker 2006:24).

Genom att det finns ett kraftfullt tryck försöker individen anpassa sig till samhället vilket kan vara i form av att försöka ordna ett arbete. Om individen lyckas med att ordna ett arbete, kommer självbildens att omvärderas och om individen misslyckas kommer känslorna att bli allt mer övertygade om att han eller hon inte passar in i samhället (Goldberg 2010:160).

8. Resultat och analys

Min empiri är grundad på de intervjuer som jag har gjort med fyra socialkonsulenter inom Arbetsförmedlingens specialist team. Mitt insamlade material kopplas samman med forskning och teori som jag funnit relevant för mitt specifika område. Jag inleder mitt kapitel med en kort beskrivning av mina fyra respondenter, som jag har valt att namnge till A, B, C och D för att lättare kunna urskilja var och en. Det finns även en kort beskrivning av platsen där var och en av intervjuerna ägt rum, samt vilka känslor som jag har upplevt under intervjuernas gång. Därefter har jag namngett analysen och resultatet med tre underrubriker: Skrivna och oskrivna

arbetsuppgifter, Betydelsefulla förutsättningar och Hinder för arbetssökande med missbruksproblematik. Jag vill även påpeka att en arbetssökande på Arbetsförmedlingen namnges som kund och inte klient.

8.1 Beskrivning av respondenter

Respondent A har arbetat inom Arbetsförmedlingen sedan början av nittio talet. År 2005 började A sitt arbete som socialkonsulent. Respondent B har arbetat inom Arbetsförmedlingen som socialkonsulent i snart fyra år. Respondenten har även erfarenhet ifrån att ha arbetat inom socialtjänsten, behandlingshem, psykiatri med mera. Respondent C har arbetat som socialkonsulent inom Arbetsförmedlingen sedan slutet på åttio talet men har under några år haft andra arbetsuppgifter inom Arbetsförmedlingen och nu arbetar C återigen som socialkonsulent. Respondent D har arbetat som socialkonsulent inom Arbetsförmedlingen sedan slutet av åttio talet. Samtliga respondenter är utbildade socionomer.

Socialkonsulenterna arbetar inom Arbetsförmedlingens specialistorganisation: avdelning rehabilitering till arbete. I deras team ingår socialkonsulenter, psykologer, arbetsterapeuter och sjukgymnaster. Teamet arbetar som internkonsulenter åt arbetsförmedlarna och det åstadkoms på lite olika sätt. Dels har de konsultationer där man träffas och diskuterar ärenden som arbetsförmedlarna kan behöva rådgivning i och som rör beslut gällande den arbetssökande. Socialkonsulenterna har även till uppgift att klargöra den arbetssökandes arbetsförutsättningar samt att samverka med flera olika myndigheter, vårdgivare, arbetsgivare som till exempelvis finns i den arbetssökandes professionella nätverk. Socialkonsulenterna gör bedömningar och arbetssociala utredningar utifrån ett helhetsperspektiv och arbetar utifrån ett konsultativt arbetssätt, vilket innebär att man utgår ifrån en frågeställning i dialog med arbetsförmedlaren och den arbetssökande. Till exempel hur påverkar den arbetssökandes sociala situation förmågan att arbeta? Vilka resurser finns hos personen? Vad behöver personen förändra eller utveckla? Finns det hinder som man bör ta hänsyn till? Socialkonsulenterna arbetar med olika funktionsnedsättningar bland annat de individer som har en socialmedicinsk problematik, det vill säga missbruk av alkohol, narkotika, läkemedel och spel. Men de arbetar även med de individerna med psykisk problematik, intellektuell arbetshandikapp och de med komplicerad problembild (multiproblematik).

Mina intervjuer har ägt rum på socialkonsulenternas kontor i fyra olika kommuner i södra Sverige. Jag upplever att tre av de fyra intervjuerna har varit mycket avslappnande och flutit på bra. En intervju kändes stressande och lite rörig vilket jag tidigare beskrivit under avsnitt 2.3. Jag anser där att det är svårt att avgöra om det var inspelningen av intervjun som gjorde respondenten nervös eller om det kunde handla om ovana kring intervjusituationen. Lite nervositet har funnits hos alla parter vilket har gjort mig som forskare lite mer bekväm i min roll. Samtliga intervjuer har pågått i ungefär trettio till fyrtio minuter.

8.2 Skrivna och oskrivna arbetsuppgifter

Citatet nedan åskådliggör att varje Arbetsförmedling ska ha tillgång till specialister, socialkonsulenter, arbetsterapeuter/sjukgymnaster och psykologer. Handläggaren/arbetsförmedlaren som har ett behov av stöd i ett ärende kan konsultera en socialkonsulent, vilket kan resultera i att de träffar individen för att klargöra arbetsförutsättningar till exempel arbetssocial utredning, arbetspsykologisk utredning och aktivitetsbaserad utredning. Det kan även handla om en anpassning av arbetssituationen för de som har ett arbete vilket kan innebära hjälpmedel av olika slag och eller psykosocial anpassning. Ibland förekommer även stöd- och motiverande samtal samt att socialkonsulenternas ingripande mynnar ut i en rekommendation till arbetsförmedlarna. Det är upp till arbetsförmedlarna att använda rekommendationen från socialkonsulenterna eftersom det inte på något vis är ett tvång.

- Det finns en specialistorganisation på Arbetsförmedlingen som innebär att varje arbetsförmedling ska ha tillgång till specialister; socialkonsulenter, arbetsterapeuter/sjukgymnaster och psykologer som arbetar på konsultativ bas. Handläggaren som har behov av stöd i ett ärende kan konsultera oss vilket kan resultera i att vi träffar individen för klargörande av arbetsförutsättningar (ex arbetssocial utredning, arbetspsykologisk utredning, aktivitetsbaserad utredning), eller utifrån anpassning av arbetssituationen vilket kan innebära hjälpmedel av olika slag och/eller psykosocial anpassning. Också en kortare serie av stödsamtal kan ingå. Vår inblandning mynnar ut i en rekommendation (Socialkonsulent A).

Citatet nedan visar att en socialkonsulents arbete är väldigt varierande och när det handlar om individer med missbruksproblematik eller generellt individer med funktionsnedsättning, blir arbetet först och främst att klargöra arbetsförutsättningar genom en så kallad arbetssocialutredning för att få fram ett användbart underlag. Underlaget används sedan åt att placera individen inom de funktionsnedsättningskoder som Arbetsförmedlingen har och individer med missbruk tillhör socialmedicinskt funktionshinder med kod 81. Vilket i grunden är det som

Blomqvist (2011) föreslår om att vi i dagens samhälle går mer och mer emot ett medicinskt synsätt, se avsnitt 4.1. Liksom Missbruksutredningen (2011) menar när en socialkonsulent, under sin arbetssociala utredning av den arbetssökande hänvisar till de bedömningsinstrument som används inom psykiatrin, det vill säga ICD-10 och DSM-IV, se avsnitt 1 (problemformulering). Enligt socialkonsulent C innebär ett socialmedicinskt funktionshinder att en individ har någon form av sociala svårigheter, vilket kan påverka individen att få, behålla samt fungera på ett arbete. Ett socialmedicinskt funktionshinder kan till exempel handla om missbruk, kriminalitet, anhöriga till missbrukare det vill säga föräldrar vars barn missbrukar eller unga vars föräldrar missbrukar som påverkar deras mående och sociala situation. Den sociala situationen kan vara väldigt stökig eller rörig vilket kan orsaka att individen inte orkar eller har förmågan att hantera sin situation på ett tillfredställande sätt.

- En socialmedicinsk problematik som det är beskrivet är ju egentligen att man har sociala svårigheter som på något sätt påverkar precis det här med hur, att få eller behålla eller fungera i ett arbete och det kan ju vara allt ifrån att man har en kriminalitet, missbruk men det kan ju också vara sådana saker som att man som vuxna har barn som missbrukar och att det påverkar ens mående och ens möjligheter eller att man har som ung har föräldrar som missbrukar eller att man är, att man som kvinna lever i ett förhållande där man blir misshandlad eller vad som helst, men alltså där man har en social situation som är stökig och rörig va och som man inte orkar riktigt att hantera (Socialkonsulent C).

Denna kodning kan enligt socialkonsulent B ses som en möjlighet och leder till olika former av arbetsmarknadspolitiska insatser som skall hjälpa individen till en anställning.

- Alltså det kan ju se väldigt olika ut såklart. Man kanske redan är inskriven men att man har varit ifrån. Och då startas ju en process som heter klargöra arbetsförutsättningar. Då kan man ha det som underlag för att sätta en kod i vårt system då som. Det finns ju olika funktionsnedsättningskoder då, det finns ju psykiskt, fysiskt och olika fysiska, det finns generella alltså olika inlärningssvårigheter och så socialmedicinska. Alltså de som har missbruksproblematik eller har haft det är precis som alla andra som har någon sorts nedsättning eller hinder som vi kallar det. De har ju tillgång till samma hjälp och stöd som alla övriga har oberoende av funktionsnedsättning (Socialkonsulent B).

Av citatet nedan framgår det även att socialkonsulentens arbete ibland måste ske utanför de egna arbetsuppgifterna för att kunna hjälpa sin kund till rätt hjälp av den orsaken att Arbetsförmedlingen inte erbjuder eller tillhandahåller någon behandling. Av resultatet framgår det att Arbetsförmedlingens arbete är väldigt regelstyrkt, men trots detta finns det även plats för någon form av ett eget handlingsutrymme för socialkonsulenterna. Där socialkonsulenterna

bland annat kan behöva arbeta med motivationen hos de arbetssökande att söka hjälp någon annanstans eftersom Arbetsförmedlingen inte är rätt instans för tillfället. Om de arbetssökande har ett avvikande beteende som enligt Hilde (1996) och Becker (2006) kan definieras på tre olika sätt som finns förklarade under avsnitt 7.1. Ibland kan dessa insatser från socialkonsulenten vara en direkt förutsättning för att den arbetssökande ska komma vidare i processen som arbetssökande.

- Vi sysslar ju inte med någon behandling alls men däremot kan det handla om att jobba med motivationen, till en liten del, det är inte vårt uppdrag egentligen men ibland måste man göra det. Det blir ju ett litet motivationsarbete där ändå va, sen kan man ju då av olika andra anledningar säga att vi måste, eh alltså att det är inte är här du skall vara, då får man ju vara lite sådär, ja, tala om att, att det finns andra, annat stöd att få, att Arbetsförmedlingen är inte rätt just nu för att det blir fel för dig (Socialkonsulent A).

Socialkonsulentens arbete kan även innebära att man följer med sin kund till den mer lämpade myndigheten om kunden själv vill detta.

- Alltså om man inte är kapabel alltid själv så händer det att vi följer med. Det skall vi heller inte egentligen göra men det gör vi ändå. Det är ju liksom för individen och det gynnar ingen att man skvalpar runt i systemen (Socialkonsulent A).

Socialkonsulent B menar att söka hjälp oftast är förknippat med mycket skam för de arbetssökande och därför erbjuder dem sig att följa med kunden till den mer lämpade instansen.

- Jag brukar eller vi brukar göra det. Alltså socialtjänsten vill ju helst att personen ifråga själv ska ta kontakten men ofta är det ju ett väldigt stort steg att just söka hjälp. Det är förknippat med mycket skam och det är liksom jobbigt. Så därför jag eller vi brukar erbjuda oss att ringa liksom att erbjuda oss att följa med och så. Så det gör vi rätt så ofta. För det handlar om, visst vi konstaterar en sak att okej du skall inte vara här men då får vi ju också vara behjälplig se till så att de får, att någon annan tar vid liksom (Socialkonsulent B).

Det hör till socialkonsulentens arbetsuppgift att skriva en arbetssocialutredning vilket är en rekommendation till arbetsförmedlarna, vilket innebär att de inte behöver använda underlaget. När socialkonsulenterna skall skriva en arbetssocialutredning tittar de mycket på den arbetssökandes bakgrund som till exempel olika mönster och olika eventuella situationer som skulle kunna trigga ett återfall för att kunna förhindra dessa på en framtida arbetsplats. Detta kan jämföras med det Goldberg (2010) skriver om ett strukturerat arbete för att ge drogkonsumenter en mening med livet och en identitet, se avsnitt 6.1.

- Vi som socialkonsulenter tittar mycket på mönster, hur har det sett ut innan, vad är det som triggar återfallet? Vad skall vi tänka på, vad skall man tänka på i ett arbete, miljön kan det handla om, vilken typ av miljö skall det vara, skall man ha mycket kontakter eller man kanske också måste fundera på psykosociala arbetsmiljön, skall man ha med pengar att göra. Alltså det kan vara mycket sånt där, vad är det som triggar som sagt var. Behöver man ha jättemycket struktur, så kan det vara ibland och vissa behöver ha mindre struktur (Socialkonsulent A).

Socialkonsulent B menar att arbetet till stor del handlar om att klargöra hur ett problem påverkar den arbetssökandes arbetsförutsättningar. Samtidigt påpekar respondent B att socialtjänsten ofta inte har gjort någon utredning när de arbetssökande kommer till Arbetsförmedlingen och det därför blir en av deras arbetsuppgifter.

- Om det kommer en sån person och det inte finns något underlag exempelvis ofta händer ju det också att de kommer ifrån socialtjänsten så har inte de gjort någon utredning så får de träffa oss och så ja, har vi en serie samtal, ibland tar det en gång och ibland ett par gånger. Och så skriver vi ihop ett underlag utifrån det då. För då får man klargöra det, hur påverkar det, det är ju hela tiden hur det påverkar ens arbetsförutsättningar (Socialkonsulent B).

Arbetsförmedlingen kan erbjuda flera olika stödåtgärder till individer med funktionsnedsättning som till exempel missbruksproblematik.

- Man kan rekommendera en mentor till exempel på arbetsplatsen som kallas personligt bi-träde. Och sen lönebidrag. Alltså man har en funktionsnedsättning, när vi bedömer att det är en funktionsnedsättning eller om man har ett läkareutlåtande som påtalar det också så kan man få ett lönestöd då. Det finns något som heter trygghetsanställning, låt säga att man haft ett långvarigt missbruk och är långt ifrån arbetsmarknaden men har ändå en möjlighet att komma in, alltså och få en anställning. Sen har vi något som heter SIUS – särskilt introduktions och uppföljningsstöd, det är också en åtgärd, eh och nu när jag säger alla de här liksom lönebidrag, trygghetsanställning och så, så är det ju inte bara missbruk utan det är funktionsnedsättningar överlag. Och SIUS också men SIUS är ju en person, särskilt introduktions och uppföljningsstöd och det är alltså en person som dels hjälper till att hitta arbetsgivare, som vill anställa men som också då är med på arbetsplatsen och följer upp under ett års tid efter anställning men man kan ju ha en praktik först eller en arbetsprövning (Socialkonsulent A).

Det hör till socialkonsulenternas arbetsuppgift att samverka med andra myndigheter som kan finnas runt omkring individen. Samverkan kan ske tillsammans med olika behandlingshem och de arbetssökandes socialsekreterare.

- Egentligen alla som finns runt omkring, alltså jag träffar ju ofta människor som fortfarande är på behandlingshem och de kanske har varit där under en längre period och att det nu är dags liksom så då har man ju ett samarbete med behandlingshemmet för det är ju de som känner personen, ofta mer än vad deras socialsekreterare gör och så genom att de har haft möjlighet och liksom. Eh vi försöker samarbeta med alla människor som finns runt omkring den här personen då (Socialkonsulent B).

Respondent C menar att deras samverkan kan ses utifrån en kedja, där till exempel Rådgivningsbyrån, handläggaren inom Arbetsförmedlingen och socialtjänsten samarbetar kring att skapa en gemensam planering. Av resultatet skulle denna kedja kunna se ut som såhär att den arbetsökande kanske först och främst är i behov av en behandlingsåtgärd, där Rådgivningsbyrån kan bli aktuell eller en sysselsättning från socialtjänsten. Efter detta sker en vägledning genom Arbetsförmedlingen och slutligen ordnas en form av praktik genom Arbetsförmedlingen för att kunna komma ut i arbete.

- Mycket sker ju genom trepartsamtal att man träffar klienten, någon från rådgivningsbyrån till exempel eller vad det nu är ifrån och jag kanske plus handläggaren då, alltså, sökandes handläggare på Arbetsförmedlingen för att göra en planering, gemensam planering. Och där är ju, kan ju mycket väl vara så att i den gemensamma planeringen, kan det vara att, börjar med någon form av behandlingsåtgärd, sysselsättning eller någonting komma igång genom socialtjänsten, nästa steg då är att, vägledning genom arbetsförmedlingen och sedan praktik genom arbetsförmedlingen för att sedan komma ut i jobb, så att, en kedja så att säga (Socialkonsulent C).

8.3 Betydelsefulla förutsättningar

Som jag tidigare nämnt menar missbruksutredningen att sysselsättning är en betydelsefull förutsättning för att människor ska slutföra sin behandling och komma ifrån sitt missbruk. En anledning till återfall i droger och kriminalitet är sysslolöshet och passivitet (Missbruksutredningen 2011:729,731). I min tidigare forskning har jag även nämnt Goldberg (2010) som menar att för att kunna må bra i vårt samhälle måste en vuxen människa känna att han eller hon har någonting att ge som någon annan vill ha för att kunna vidmakthålla en positiv självbild. Att till exempel få bidrag istället för att bidra ger en väldigt negativ inverkan på en vuxen individs psykiska hälsa och självbild.

- Mm, ja det är ju så, det stärker varje människa, det här med att vara arbetslös det är ju förödande för självkänslan alltså och eh många som kommer som har varit utanför, och det

behöver ju inte vara missbrukare och sånt utan det gäller ju faktiskt alla människor, blir man av med ett jobb till exempel eller arbete, så känns det rätt så bra de första veckorna va men sen är det inte så roligt, sen så går alltså, självkänslan och förtroendet, det tar rätt mycket stryk, har man varit borta väldigt länge är man väldigt osäker alltså man har tappat liksom självrespekt och värdighet och det är väldigt viktigt (Socialkonsulent D).

Goldberg (2010) poängterar att det stärker varje enskild individ att ha någonting att ge som andra vill ha och för att kunna känna sig behövd krävs ett arbete. Genom mina intervjuer framkommer det även att respondenterna kan se en stor skillnad för de individer som får ett arbete, hur de växer som människor och att de får en identitet som de inte haft tidigare som arbetslös. Goldberg (ibid.) uttrycker att ett arbete hjälper till att ge en struktur på dygnet och att det aktiverar människor. Människor får en verklighetsanknytning och skapar sociala kontakter utanför den egna familjen. Arbetet ger en social status i samhället samt påverkar individens identitet. Citatet nedan kan även jämföras med det Goldberg (2012) skriver om att individens självbild är associerat med hans eller hennes ställning på arbetsmarknaden.

- Vi ser ju mycket här hur människor växer när de får ett jobb, det är helt otroligt alltså så det har oerhört stor betydelse. Och det är ett sammanhang, du känner dig plötsligt kanske behövd, du är någon, alltså det har ju mycket med din identitet att göra, så det är identiteten som stärks och plötsligt så är du någon att räkna med. Annars är du ju i ett utanförskap, man är ingen liksom (Socialkonsulent D).

Respondent B anser också att arbete är en mycket viktig del när individen skall in i samhället igen. B poängterar att det är viktigt för den arbetssökande att känna att han eller hon bidrar med något.

- Eh absolut och det är det ju såklart. Om du liksom har haft ett missbruk och skall tillbaka in i samhället igen så är det jätteviktigt, lika mycket för den sociala biten som för att man bidrar med något och så absolut. Men absolut det är jätteviktigt, det går hand i hand liksom (Socialkonsulent B).

Respondent A är av samma åsikt som respondent B att arbete medför en anledning till att gå upp om morgonen och bidrar till en struktur i vardagen. Detta kan återigen jämföras med det Goldberg (2010) skriver om ett strukturerat arbete för att ge drogkonsumenter en mening med livet och en identitet, se avsnitt 6.1.

- Ja jag tror arbete är viktigt, alltså att man har någonting att göra, såklart, arbete och sysselsättning är, tror jag är jätteviktigt, man måste ha en anledning att gå upp och man måste få en struktur på sin dag, tror jag är jätteviktigt (Socialkonsulent A).

Samtidigt råder det skilda tankesätt mellan respondenterna om att sysselsättning är en betydelsefull förutsättning för att människor ska slutföra sin behandling och komma ifrån sitt missbruk. I citatet nedan menar respondent C att det är viktigt att successivt anpassa sysselsättningen vilket gör att individen blir trygg och kraven ökar stegvis för att undvika misslyckande som kan leda till återfall. En jämförelse kan göras med det Goldberg (2010) skriver om att ett arbete inte automatiskt behöver betyda drogfrihet och att avvikelsspiralen försvinner. Goldberg (ibid.) menar att med ett arbete tillkommer en hel del krav som individen tidigare inte varit van vid och det skapar i sin tur en väldigt stor och svår anpassning. Flera upprepade misslyckanden kan leda till en känsla av hjälplöshet och risken för olika psykiatriska problem ökar radikalt.

- Jag tycker egentligen det är svårt att säga: bara jag får en sysselsättning eller ett arbete så är allt frid och fröjd, för så enkelt är det inte, eh det kan stjälpas många gånger också. Jag har otaliga exempel på folk som där det går för fort och så misslyckas man igen, och ju fler misslyckanden ju sämre mår man, ju svårare är det att komma tillbaka så ibland hävdar jag att det inte är det bästa. Utan man måste först landa, få en trygghet i den man är och sen kan man så sakta börja, för att slippa de här misslyckandena hela tiden som försämrar ens mående helt enkelt (Socialkonsulent C).

8.4 Hinder för arbetssökande med missbruksproblematik

Belastningsregistret syftar till att ge information kring de belastningsuppgifter som krävs hos till exempel Polismyndigheter, Skatteverket, Tullverket och Kustbevakningen. Belastningsregistret används för att kunna förebygga, upptäcka och utreda brott. Idag används belastningsregistret mycket oftare än vad som gjorts tidigare. Arbetsgivarna är väldigt noga med att granska belastningsregistret vid nyanställningar och detta ser respondent C som ett stort hinder för de arbetssökande som är registrerade i belastningsregistret. Detta kan jämföras med det Becker (2006) skriver om att en individ som bryter mot de regler som finns bestämt i samhället kommer betraktas som en utanförstående. Detta kan även jämföras med SCB undersökning, där en del individer menar att de inte fått något arbete på grund av sin funktionsnedsättning trots att de har haft med sig fullständiga kvalifikationer, se avsnitt 3.3. Av citatet ned-

an framgår det att en av respondenterna upplever detta mycket problematiskt och kan ses som ett hinder för anställning.

- Det är väldigt vanligt idag att arbetsgivarna kollar belastningsregistret och ofta alla som har missbruksproblematik är ju inte kriminella på något enda sätt men det är ofta förekommande och det utgör, för har man bara inom citationstecken missbruksproblematik så är det nog många som ja men vi kan ge det en chans och sådär men medans, om man då är med i belastningsregistret så kan det vara lite mer tveksamt. För det är i princip alla bemanningsföretag idag kollar belastningsregistret när de skall anställa folk och oavsett vad du har gjort, de tar ingen som är med i belastningsregistret oavsett vad du är dömd för. Och det blir vanligare och vanligare så det är ju ett stort hinder för många och det stöter jag på väldigt ofta, alltså killar ofta, men även tjejer såklart men oftast killar som kanske har gjort någonting för en fem – sex år sedan men som fortfarande är med i belastningsregistret som är tjugofem – tjugosex idag och kanske har suttit på ungdomsanstalter (Socialkonsulent B).

Ett annat hinder som en av de fyra socialkonsulenterna tar upp kan vara den sökandes egen uppfattning av sig själv. De sökande upplever ofta att det står stämplat missbrukare i pannan var de än går och att det till stor del är kopplat till skuld och skam. Detta anser jag kan sammankopplas till det Goldberg (2010) skriver om att en individ som ständigt misslyckas, till exempel med att ta sig ut på arbetsmarknaden, får en mycket mer negativ självbild än vad som tidigare fanns.

- En del tycker ju då fast att de kanske har varit nyktra rätt så länge, tycker det står stämplat missbrukare i pannan, alltså det tar tid att tvätta bort det där. Det är mycket skuld och skam också kopplat till det här (Socialkonsulent D).

9. Diskussion

Syftet med min undersökning var att redogöra för och få en djupare kunskap kring Arbetsförmedlingens stöd och insatser till människor med missbruksproblematik. Till min hjälp har jag använt mig av tre frågeställningar; Vilka arbetsuppgifter har Arbetsförmedlingen gentemot individer med missbruksproblematik? Vilka möjligheter har Arbetsförmedlingen att hjälpa individer med missbruksproblematik för att etablera sig på arbetsmarknaden? Samt vilka hinder finns enligt Arbetsförmedlingen för arbetssökande med missbruksproblematik? Resultatet var tre kategorier som omfattade skrivna och oskrivna arbetsuppgifter, betydelsefulla förutsättningar och hinder för arbetssökande med missbruksproblematik.

9.1 Sammanfattande diskussion

Inledningsvis kan jag konstatera att de socialkonsulenter jag intervjuat i stort sett har samma uppfattning kring det arbete de bedriver. Arbetsuppgifterna som Arbetsförmedlingen har gentemot individer med missbruksproblematik handlar bland annat om att kategorisera de arbetssökande inom deras kodsystem. Arbetssökande med missbruk ingår i gruppen med socialmedicinska funktionshinder. Vilket jag kan tolka som en form av stämpling när arbetssökande delas in i en specifik grupp på grund av sitt missbruk, vilket också kan jämföras med det Hilde (1996) och Becker (2006) skriver, se avsnitt 7.1. Samtidigt som denna kodning innebär att den arbetssökande med missbruksproblematik får rätt insatser och stöd utifrån sina förutsättningar. Socialkonsulenterna på Arbetsförmedlingen har en komplex arbetssituation då de ibland måste utföra arbetsuppgifter som egentligen inte ingår i deras yrkesprofession utan andra myndigheter, vilket även i en regelstyrd organisation kan ses som en form av handlingsutrymme. Detta extra arbete kan ibland vara en förutsättning för att socialkonsulenterna ska kunna utföra sitt arbete och att den arbetssökande inte ska hamna mellan stolarna. Utifrån detta perspektiv kan stämpling ses som något positivt eftersom kunderna får den hjälp de är i behov av.

Ett samarbete mellan olika myndigheter till exempel mellan Arbetsförmedling och socialtjänsten sker också då behov finns. Arbetsuppgifterna kan upplevas komplexa och arbetsuppgifterna som egentligen tillhör en annan myndighet kan som Becker (2006) beskriver under avsnitt 7.2 bli föremål för konflikter och enigheter men detta är också en del av den politiska processen. Yrkeskategorierna går in i varandra och ibland tvingas man kringgå den gällande arbetsordning.

Individer med missbruksproblematik har ett avvikande beteende genom sitt missbruk. Enligt Hilde (1996) strider missbrukarna först och främst mot den rådande moralen och skiljer sig från de traditionella brottslingarna. Samtidigt är det inte ovanligt att de som missbrukar även etablerat sig i andra kriminella kretsar för att finansiera sitt eget missbruk. Becker (2006) menar att ett utanförskap kan ses utifrån olika perspektiv, missbrukarna ser övriga samhällsmedborgare som utanförstående medan samhället ser missbrukaren som utanförstående vilket kan upplevas som en komplex tanke.

Om en individ har det som framställs som ett socialmedicinskt funktionshinder leder det ofta till ett avvikande beteende som skapar ett utanförskap i vårt samhälle och individen kan bli stämplad som missbrukare. Detta leder till att de socialmedicinska svårigheterna ökar och individen får ett mer och mer avvikande beteende som gör att det blir svårare och svårare att vara en ”fullvärdig” medlem i dagens samhälle. Hamnar individen i ett missbruk är det inte ovanligt att detta leder till kriminalitet vilket ytterligare blir en belastning för dem eftersom de hamnar i belastningsregistret. Finns den arbetssökande registrerad i belastningsregistret blir det svårare för individen att komma in på arbetsmarknaden. Umgås den arbetssökande i dessa kretsar kan det vara svårt att bryta sig ut och finna motivation för att ta sig ur både kriminalitet och missbruk.

Arbetsförmedlingen arbetar efter regler och stadgar se avsnitt 1 men även efter uttalade regler se avsnitt 8.2 De uttalade reglerna görs på grund av de arbetssökandes funktionsnedsättning. Detta blir en aning motsägelsefullt då förutsättningarna ska vara de samma oavsett om individen har funktionsnedsättning eller inte. Samhället definierar vilka grupper som är avvikande och därför inte följer den mall som finns om hur individer skall vara se avsnitt 7.1. Eftersom Arbetsförmedlingen ger de individerna med funktionsnedsättning extra stöd, kategoriseras dessa individer som avvikande då de behöver mer hjälp än övriga. Det kan även ses som en förstärkning av den arbetssökandes tankar om att vara skambelagd då de får mer resurser till sig än andra arbetssökande som saknar funktionsnedsättning. Förstärkningen kan liknas vid att den arbetssökande antar den bild som Arbetsförmedlingen ger den. Det vill säga att de arbetssökande med funktionsnedsättning behöver mer hjälp, eftersom deras problematik inte ingår i normen i samhället. Att ändra de arbetssökandes självbild kan ses som en ständigt pågående process, se avsnitt 7.1.

9.2 Avslutande ord

Under mitt arbete med uppsatsen har jag fått en djupare kunskap i Arbetsförmedlingens stöd och insatser till människor med missbruksproblematik, vilket även var min tanke från början. I min studie har det framkommit att Arbetsförmedlingen har flera olika möjligheter att erbjuda arbetssökande och arbetsgivare olika former av stödinsatser. Insatserna kan ske både i form av ekonomisk ersättning och stöd för arbetsgivare samt olika former av anpassningar för arbetssökande utifrån deras individuella och specifika behov. Med tanke på stämplingsteorin anser jag att det är väldigt viktig med förebyggande insatser för att undvika stigmatisering av olika

samhällsgrupper. Arbetsförmedlingens centrala mål är att alla skall ha ett arbete samt att prioritera de individer som befinner sig långt ifrån arbetsmarknaden. Jag upplever att socialkonsulentens arbete inom Arbetsförmedlingen är väldigt viktigt och kan vara avgörande för många missbrukande individer.

Referenslista

- Becker, Howard S. (2006). *Utanför: avvikandets sociologi*. Lund: Arkiv
- Blomqvist, J. (2010) ”Att sluta missbruka – med eller utan samhällets hjälp”. I Blomqvist, Jan & Olsson, Börje (2011). *Narkotika: om problem och politik*. 1. uppl. Stockholm: Norstedts juridik
- Bryman, Alan (2011). *Samhällsvetenskapliga metoder*. 2., [rev.] uppl. Malmö: Liber
- Denscombe, Martyn (2000). *Forskningshandboken: för småskaliga forskningsprojekt inom samhällsvetenskaperna*. Lund: Studentlitteratur
- Eriksson – Zetterquist, U och Ahrne, G. (2011) ”Intervjuer”. I Ahrne, Göran, Ahrne, Göran & Svensson, Peter (red.): *Handbok i kvalitativa metoder*. 1. uppl. Malmö: Liber
- Goldberg, Ted (2010). *Hur blir man narkoman?: - och hur hindrar vi det?.* Solna: Academic Publishing of Sweden
- Hilte, Mats (1996). *Avvikande beteende: en sociologisk introduktion*. Lund: Studentlitteratur
- Ieskog, Tommy (2005). *Missbruk och anställningsskydd: arbetsgivarens ansvar vid alkohol- och annat drogmissbruk*. 2., [rev.] uppl. Stockholm: Thomson fakta
- Jönson, Håkan (2010). *Sociala problem som perspektiv: en ansats för forskning & socialt arbete*. 1. uppl. Malmö: Liber
- Melin, Ann-Gerd & Näsholm, Christina (1998). *Behandlingsplanering vid missbruk*. 2. uppl. Lund: Studentlitteratur

Elektroniska referenser

Faktaunderlag till Nationella riktlinjer för missbruks- och beroendevård [Elektronisk resurs]. (2006). Stockholm: Socialstyrelsen. Tillgänglig på Internet: http://www.socialstyrelsen.se/Lists/Artikelkatalog/Attachments/9638/2006-123-21_200612321.pdf

Johnreden, Ann-Christin (2006). *Personer med funktionshinder och nedsatt arbetsförmåga [Elektronisk resurs]*. Solna: Arbetsmarknadsstyrelsen. Tillgänglig på Internet: http://www.ams.se/library/documents/rapporter/2006/ura06_3.pdf

Missbruksutredningen (2011). *Bättre insatser vid missbruk och beroende: individen, kunskapen och ansvaret: slutbetänkande. Vol. 1, [Missbruksutredningens förslag]*. Stockholm:Fritze. Tillgänglig på Internet: <http://www.regeringen.se/sb/d/108/a/167105>

Funktionsnedsattas situation på arbetsmarknaden [Elektronisk resurs] : 4:e kvartalet 2008. (2009). Örebro: Statistiska centralbyrån. Tillgänglig på Internet: http://www.scb.se/statistik/_publikationer/AM0503_2008K04_BR_AM78BR0903

Referenser från Arbetsförmedlingen

Arbetsförmedlingen (2013) ”Lönebidrag” (elektronisk), *Arbetsförmedlingens hemsida* <http://www.arbetsformedlingen.se/download/18.46ccfec5127ddccec778000476/lonebid_ag.pdf> (2013-02-22)

Arbetsförmedlingen (2013) ”OSA” (elektronisk), *Arbetsförmedlingens hemsida* <http://www.arbetsformedlingen.se/download/18.46ccfec5127ddccec778000485/osa_as.pdf> (2013-02-23)

Arbetsförmedlingen (2013) ”SIUS” (elektronisk), *Arbetsförmedlingens hemsida* <http://www.arbetsformedlingen.se/download/18.46ccfec5127ddccec778000626/sius_ag.pdf> (2013-02-23)

Arbetsförmedlingen (2013) ”Trygghetsanställning” (elektronisk), *Arbetsförmedlingens hemsida* <http://www.arbetsformedlingen.se/download/18.46ccfec5127ddccec778000654/trygghetsanst_ag.pdf> (2013-02-22)

Arbetsförmedlingen (2013) ”Utvecklingsanställning” (elektronisk), *Arbetsförmedlingens hemsida* <http://www.arbetsformedlingen.se/download/18.4b7cba481279b57bec180007792/utvecklingsanst_ag.pdf> (2013-02-23)

Bilaga I

Hej

Jag heter Kajsa Nilsson och läser min näst sista termin till socionom på Socialhögskolan vid Lunds universitet. Denna termin kommer jag att skriva min c-uppsats och har av den orsaken valt att skriva om; Arbetsförmedlingens stödåtgärder och insatser till människor med missbruksproblematik. Syftet med min studie är att undersöka arbetsförmedlingens stödåtgärder och insatser till människor med någon form av missbruksproblematik, vilka samarbeten finns samt vilka arbeten finns att erbjuda människor med missbruksproblematik.

Min intervju kommer att pågå i ungefär 30 - 45 minuter vilket är beroende på er tid och eventuella önskemål. Jag har förhoppningen om att få lov att spela in intervjun på band vilket underlättar min transkribering av tal till skrift och framförallt att inte några missförstånd sker. Er medverkan är helt och hållet frivillig och kan när som avbrytas utan förklaring. Mitt insamlade material kommer enbart att användas till studiens syfte samt att empirin kommer att bearbetas konfidentiellt där enbart jag som forskare tar del av det insamlade materialet. När min uppsats är godkänd kommer all empiri med fokus på intervjuerna att förstöras. I min uppsats kommer intervjupersonerna/kommunerna vara helt avidentifierade och naturligtvis kommer de medverkande i studien få tillgång till min slutliga uppsats.

Vid eventuella frågor hör gärna av er till mig!

xxx@student.lu.se

Tack på förhand!

Med Vänlig Hälsning

Kajsa Nilsson

Bilaga II

Intervjuguide

Presentation

Syftet med min studie

Frivillighet

Förfrågan av bandinspelning

Kontaktuppgifter vid eventuell komplettering

Bakgrundsinformation

1. Vill du berätta lite om ditt arbete inom arbetsförmedlingen?

Huvudfrågor

2. Hur ser arbetsförmedlingens arbete ut för människor med missbruksproblematik?
3. Kan du se någon skillnad mellan de individer med beroendeproblematik och de individer med andra sorters problem att komma in på arbetsmarknaden?
4. Vilka stödåtgärder erbjuder arbetsförmedlingen människor med missbruksproblematik?
5. Flera studier visar att sysselsättning är en betydelsefull förutsättning för att slutöra sin behandling och komma ifrån sitt missbruk, är det något som ni på arbetsförmedlingen har någon erfarenhet av?
6. Samarbetar arbetsförmedlingen med andra organisationer när det handlar om stödåtgärder och insatser för människor med missbruksproblematik?
7. Blir ni som socialkonsulenter inkopplade när ett missbruk har uppenbarats på en arbetsplats?

8. Vilken typ av arbete/sysselsättning finns det att erbjuda för människor med missbruksproblematik?
9. Anser du/ni att er kommun och arbetsförmedling prioriterar stor vikt vid sysselsättning för människor med missbruksproblematik?
10. Erbjuder arbetsförmedlingen en långsiktig sysselsättning och med ekonomisk ersättning?
11. Styrs ditt eller ert arbete av någon specifik lag?